

WANDA WÓJTOWICZ
Lublin

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA NOWEGO PODATKU DOCHODOWEGO OD OSÓB FIZYCZNYCH

Od 1 stycznia 1992 r. uległy zasadniczym zmianom zasady opodatkowania dochodów ludności (osób fizycznych) w Polsce. Wprowadzono bowiem – na wzór wielu innych krajów europejskich i pozaeuropejskich – powszechny podatek dochodowy od osób fizycznych¹. Wprowadzenie tego podatku jest kolejnym i jednym z ważniejszych etapów reformy polskiego prawa podatkowego. Podatek ten zastąpił pięć pobieranych do końca 1991 r. podatków, związanych z uzyskiwaniem przez osoby fizyczne różnego typu dochodów. Odnosi się to do następujących podatków:

- od wynagrodzeń – płaconego przez niektóre osoby uzyskujące wynagrodzenia;
- od płac – pobieranego od pracodawców;
- wyrównawczego – obciążającego pracowników otrzymujących więcej niż średnie wynagrodzenie;
- rolnego – od dochodów z działów specjalnych produkcji rolnej;

---

¹ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz. U. nr 80 poz. 350; zm. Dz. U. nr 100 poz. 442 i nr 21 (1992) poz. 86 – cytowana jako ustawa o podatku dochodowym. Kwestie dotyczące tego podatku zostały także uregulowane w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 1991 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz. U. nr 124 poz. 553 zm. Dz. U. nr 52 (1992) poz. 239 – cytowanym jako rozporządzenie wykonawcze. Zasady i sposób tzw. ubruttowienia wynagrodzeń, emerytur i rent zostały określone w Zarządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 11 grudnia 1991 r. w sprawie sposobu przeliczania wynagrodzeń i zasiłków z ubezpieczenia społecznego w związku z wprowadzeniem podatku dochodowego od osób fizycznych. Mon. Pol. nr 45 poz. 320 oraz w Zarządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie sposobu przeliczania emerytur i rent w związku z wprowadzeniem podatku dochodowego od osób fizycznych. Mon. Pol. nr 46 poz. 326.

- dochodowego – dotyczącego osób fizycznych, uzyskujących dochody z działalności prowadzonej na własny rachunek oraz kapitałów i praw majątkowych.

Od początku bieżącego roku zamiast tych pięciu, bardzo różniących się od siebie podatków, wprowadzono jeden, który w założeniu ma być podatkiem powszechnym, obejmującym zdecydowaną większość osób fizycznych, uzyskujących dochody z bardzo różnych źródeł.

Podatek dochodowy od osób fizycznych jest podatkiem bezpośrednim o charakterze dochodowym, obliczanym przez urzędy skarbowe lub przez płatników, którymi są najczęściej pracodawcy, organy wypłacające renty, emerytury czy stypendia. Podatek ma w zasadzie charakter osobisty², w 85% zasila budżet państwa, a w 15% budżety właściwych gmin.

Podatnikami tego podatku są osoby fizyczne, które uzyskują dochody z różnych źródeł objętych tym podatkiem, takich jak wynagrodzenie za pracę, z umów zlecenia i o dzieło, z działalności gospodarczej prowadzonej na własny rachunek, twórczości artystycznej, literackiej, naukowej itp., z otrzymanych rent, emerytur stypendiów, dochody z posiadanego kapitału i praw majątkowych, a także uzyskiwane z tzw. działów specjalnych produkcji rolnej.

Nie podlegają omawianemu podatkowi tylko trzy grupy dochodów:

1. uzyskiwane z działalności rolniczej i leśnej – płaci się od nich podatek rolny lub leśny;
2. podlegające podatkowi od spadków i darowizn (np. z odziedziczonych praw autorskich);
3. pochodzące ze źródeł, które nie mogą być przedmiotem prawnie skutecznej umowy (np. uzyskane z hazardu, paserstwa, czy innych przestępstw).

Osoby fizyczne, które na stałe zamieszkują w Polsce lub przebywają w kraju dłużej niż 183 dni w ciągu roku, podlegają podatkowi zarówno wtedy, gdy uzyskują dochody na terenie Polski, jak i poza jej granicami. Jest to tzw. nieograniczony obowiązek podatkowy. Może on prowadzić nawet do podwójnego opodatkowania tego samego dochodu, jeżeli w kraju uzyskania dochodu też jest pobierany podobny podatek. Podwójnemu opodatkowaniu zapobiegają jednak umowy, jakie Rzeczpospolita Polska zawarła w tym celu z wieloma krajami, a także praktyka międzynarodowa, polegająca na zwalnianiu od podwójnego opodatkowania dochodów uzyskiwanych za granicą przez własnych obywateli, oparta na zasadzie wzajemności.

---

² Jednak w sytuacji, gdy dotyczy dochodów uzyskiwanych z prowadzenia własnej działalności gospodarczej, ma charakter podatku rzeczowego, co powoduje, iż odpowiedzialność za zaległości podatkowe może być rozszerzona na osoby trzecie (np. małżonka, członków rodziny).

Nieograniczony obowiązek podatkowy nie dotyczy osób, które przybyły do Polski w celu podjęcia zatrudnienia w zagranicznych przedsiębiorstwach różnego typu działających na terenie kraju. Nie obejmuje także osób korzystających z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych i konsularnych. Obie te grupy osób, mimo iż przebywają w kraju w ciągu roku podatkowego dłużej niż 183 dni, nie podlegają opodatkowaniu od dochodów uzyskiwanych poza granicami Rzeczypospolitej³.

Osoby fizyczne zamieszkałe na stałe zagranicą, a także pracujące w Polsce w przedsiębiorstwach zagranicznych podlegają opodatkowaniu tylko od dochodów uzyskiwanych w Polsce. Jest to tzw. ograniczony obowiązek podatkowy, gdyż jego zakres zawężony jest do granic Rzeczypospolitej Polskiej.

Małżonkowie podlegają oddzielnemu opodatkowaniu. Jednak, jeżeli przez cały rok podatkowy byli objęci wspólnością majątkową, mogą być opodatkowani łącznie, o ile złożą wnioski o takie opodatkowanie. Wówczas, podatek ustala się na imię obojga małżonków w podwójnej wysokości od połowy łącznych dochodów uzyskiwanych przez tych małżonków.

Do dochodów podlegających opodatkowaniu dołącza się także dochody małoletnich dzieci (tak własnych, jak i przysposobionych) z wyjątkiem dochodów z pracy tych dzieci i innych dochodów opodatkowanych już w chwili ich utrzymania (np. stypendia) oraz przedmiotów oddanych dzieciom do swobodnego użytku.

P r z e d m i o t e m opodatkowania są różne rodzaje dochodów uzyskiwanych przez podatnika z poszczególnych źródeł przychodów, z wyjątkiem takich, które pochodzą ze źródeł zwolnionych od podatku. Są one taksatywnie wskazane w ustawie⁴.

Jeżeli podatnik uzyskuje dochody z więcej niż jednego źródła przychodu, przedmiotem opodatkowania jest suma dochodów z poszczególnych źródeł przychodu, po potrąceniu strat z innych źródeł. Potrącenia nie są jednak dokonywane, gdy strata dotyczy źródła nie podlegającego podatkowi dochodowemu (np. strata z działalności rolniczej objętej podatkiem rolnym) lub wynika ze sprzedaży rzeczy i praw majątkowych⁵.

---

³ Personel placówek dyplomatycznych, konsularnych i innych korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych i konsularnych jest zresztą zwolniony – na zasadzie wzajemności – z płacenia podatku nawet od dochodów uzyskiwanych w Polsce.

⁴ Art. 21 ustawy o podatku dochodowym.

⁵ Rozwiązanie takie jest podyktowane faktem, iż dochody uzyskiwane ze sprzedaży rzeczy i praw majątkowych są opodatkowane oddzielnie i nie dolicza się ich do ogólnej sumy dochodów podatnika podlegających podatkowi. Skoro dochodów z takiego źródła przychodów nie dolicza się do ogólnej kwoty dochodów opodatkowanych łącznie, to logiczne jest, że strata ze sprzedaży rzeczy czy praw majątkowych nie jest odliczana od ogólnej łącznej kwoty dochodów.

Podatkiem dochodowym są objęte dochody z kilku różnych źródeł przychodów. Można je podzielić na cztery wyraźne grupy⁶:

1. przychody uzyskiwane z własnej pracy podatnika w postaci:
  - wynagrodzeń ze stosunku pracy, mianowania, powołania, pracy nakładczej, umów o dzieło i zlecenia itp.;
  - wolnych zawodów lub innej samodzielnie wykonywanej działalności o podobnym charakterze;
  - własnej pozarolniczej działalności gospodarczej;
  - z działów specjalnych produkcji rolnej.
2. przychody o charakterze subwencyjnym takie, jak: renty, emerytury, stypendia, zasiłki itp.;
3. przychody z kapitałów i praw majątkowych oraz ich sprzedaży (z udziałów w spółkach, z akcji, obligacji, sprzedaży nieruchomości itp.);
4. przychody nie znajdujące pokrycia w ujawnionych źródłach.

Ustawa przewiduje jednak wiele z w o l n i e ń poszczególnych przychodów od podatku. Mają one różny charakter i można je podzielić na cztery grupy⁷:

Do pierwszej grupy zwolnień należy zaliczyć takie, które wynikają z faktu, iż otrzymane przychody nie wiążą się z uzyskaniem dochodu. Do takich należy zaliczyć odszkodowania z różnych źródeł i różnych tytułów, m. in. odszkodowania i świadczenia z tytułu ubezpieczeń, ekwiwalenty za zużyta odzież, używanie własnych narzędzi przez pracowników, diety i zwrot kosztów podróży.

Druga grupa to bardzo istotne zwolnienia o charakterze społecznym. Zaliczyć do nich należy przychody z tytułu pomocy pieniężnej dla rodzin zastępczych, kombatanatów, osób niepełnosprawnych, dotkniętych zdarzeniami losowymi czy znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji. Należą tu także zwolnienia od podatku odnoszące się do rent inwalidzkich, przyznawanych inwalidom wojennym i wojskowym na podstawie odrębnych przepisów.

Trzecia grupa zwolnień to takie, które mają wyraźnie cel stymulacyjny – pobudzający do określonych zachowań czy działań. Do takich należy zaliczyć zwolnienie od opodatkowania dochodów uzyskiwanych ze sprzedaży gruntów, budynków mieszkalnych, praw do lokali mieszkalnych itp. w celu budowy lub nabycia innego budynku mieszkalnego, a także lokalu mieszkalnego oraz zrealizowania umów zamiany mieszkań. Podobny charakter ma zwolnienie od podatku części dochodów z tytułu udziału w spółce będącej osobą prawną i mającej siedzibę w Rzeczypospolitej Polskiej, a przeznaczonych na nabycie udziałów i akcji

---

⁶ Szczegółowe rozwiązania prawne w tym zakresie są określone w art. 10-20 ustawy o podatku dochodowym.

⁷ Zwolnienia te są określone w art. 21 ustawy o podatku dochodowym oraz w § 12 rozporządzenia wykonawczego.

od Skarbu Państwa albo obligacji emitowanych przez polskie podmioty, o ile nie zostaną one zbyte do końca 1993 r. Do tej samej grupy należą także zwolnienia od podatku odsetek od wkładów oszczędnościowych, środków na rachunkach bankowych, a także obligacji i innych papierów wartościowych oraz dochody z tytułu prowadzenia szkół w takiej części, w jakiej zostały wydatkowane na cele szkoły.

Czwarta grupa zwolnień ma charakter niejako szczególny, chociaż można do niej zaliczyć przychody o bardzo różnym i zupełnie odmiennym charakterze. Chodzi tu o nagrody państwowe oraz wygrane w grach losowych i totalizatorze. Zwolnienie od podatku dochodów stanowiących wygrane w grach losowych i totalizatorach budzi zresztą wiele emocji i ma niewątpliwie charakter kontrowersyjny.

Podatek dochodowy od osób fizycznych jest podatkiem typu dochodowego. Ma to istotne konsekwencje polegające na tym, iż opodatkowaniu podlegają nie kwoty przychodów, a dochodów podatnika. Oznacza to, iż wielkość przychodu (czyli uzyskanej kwoty pieniężnej ze źródeł podlegających opodatkowaniu) pomniejsza się o k o s z t y jego uzyskania.

Ustalenie i obliczenie tych kosztów jest często skomplikowane i różne dla poszczególnych źródeł przychodów. Ustawa w sposób szczegółowy określa zasady obliczania kosztów, a tym samym ustalania wielkości dochodu rocznego, który stanowi podstawę opodatkowania⁸.

Punktem wyjścia do ustalenia wielkości kosztów, a tym samym i dochodu polegającego opodatkowaniu jest podział kosztów na takie, które są uwzględniane, czyli odliczane od przychodu, oraz takie, których się od przychodów nie odlicza. U podstawy tego podziału leży cywilistyczne rozróżnienie nakładów koniecznych, pożytecznych i zbędnych dla uzyskania określonego przychodu.

Wydatki, które można by nazwać k o n i e c z n y m i to takie, które trzeba ponieść, aby uzyskać przychód. Należą tu takie, jak: koszty materiałów, surowców, paliw – czyli koszty rzeczowe, a także koszty pracy ludzkiej, zaangażowanej w proces działalności mającej przynieść określone przychody – czyli tzw. koszty osobowe. Można do tej grupy zaliczyć także wszelkie koszty tzw. finansowe, związane np. z koniecznością tworzenia obowiązkowych funduszy, opłacania podatków, czynszów.

Z a p o ż y t e c z n e należy uznać te wydatki (także zaliczane do kosztów), które wprawdzie nie są niezbędne dla uzyskania przychodu, ale ich zrealizowanie wpływa korzystnie na wielkość tego przychodu. Do takich należy np. zaliczyć koszty reklamy i reprezentacji do pewnej wysokości, wydatki na prace

---

⁸ Zasady te są określone w art. 22-23 ustawy o podatku dochodowym oraz w rozporządzeniu wykonawczym.

badawczo-rozwojowe, wynalazcze, doświadczalne, nawet zakończone wynikiem negatywnym.

Do wydatków z b e d n y c h, a tym samym takich, które nie są uznawane za koszty w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym, zaliczyć można:

1. wydatki zawinione przez podatnika, takie jak odszkodowania, kary grzywny odsetki za zwłokę itp.;
2. większość wydatków związanych z powiększeniem lub ulepszeniem źródeł przychodów (czyli większości wydatków inwestycyjnych)⁹;
3. darowizny, ofiary i wpłaty na różne fundusze, jeżeli te wpłaty nie mają charakteru obowiązkowego¹⁰.

Ustalenie rzeczywiście poniesionych wydatków, a także określenie ich charakteru bywa często bardzo trudne i skomplikowane, a nawet niemożliwe. Dotyczy to zwłaszcza tych podatników, którzy nie prowadzą rachunkowości.

Dlatego też dla różnego rodzaju dochodów – zależnie od źródła, z którego pochodzą – także różnie ustala się koszty, a tym samym odmiennie określa kwoty dochodu podlegające opodatkowaniu. Ogólnie można wszystkie sytuacje podzielić na trzy grupy:

1. ustalenie rzeczywistych dochodów i kosztów na podstawie prowadzonych ksiąg podatkowych. Stosuje się w ten sposób przy prowadzeniu samodzielnej działalności gospodarczej, np. handlowej czy produkcyjnej.

2. ustalenie dochodu na podstawie ryczałtowego (procentowego) określenia wielkości poniesionych kosztów. Wielkość odliczeń z tytułu poniesionych kosztów jest określana procentowo w stosunku do wielkości przychodu, zróżnicowana dla poszczególnych rodzajów źródeł i nie musi pokrywać się z rzeczywiście poniesionymi kosztami uzyskania przychodu. Najwyższe odliczenia są przewidziane dla wszelkiego rodzaju pracy twórczej – 50% honorarium traktuje się jako zwrot kosztów. Przy umowie zlecenia 20% wynagrodzenia stanowi zwrot kosztów, a przy wynagrodzeniach ze stosunku pracy (a także umów zrównanych z umową o pracę) koszty ustala się miesięcznie w wysokości 0, 25% kwoty stanowiącej górną granicę pierwszego przedziału progresywnej skali obowiązującej w podatku dochodowym. W 1992 r. jest to kwota 162 000 zł z tym, że jeżeli podatnik jest zatrudniony w więcej niż jednym zakładzie pracy, to jest ona uwzględniana tylko w jednym, wskazanym przez podatnika miejscu pracy.

---

⁹ Nakłady inwestycyjne należy, oczywiście, traktować jako pożyteczne dla źródła przychodów, ale są one związane z jego rozszerzeniem i zwiększeniem, a nie z zachowaniem dotychczasowej wielkości źródła przychodu (a tym samym i wielkości dochodu) podatnika.

¹⁰ Zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt 1 ustawy nie podlegają jednak opodatkowaniu darowizny na ściśle wskazane w ustawie cele o charakterze wyższej użyteczności publicznej, takie jak: oświatowe, naukowe, charytatywne, kultu religijnego itp., nie przekraczające 10 % uzyskanego dochodu.

3. Ustalenie wielkości dochodu do opodatkowania na podstawie przelicznika, czyli przeciętnych rocznych norm dochodowości. Ten sposób stosowany jest dla dochodów z działów specjalnych produkcji rolnej (np. upraw w szklarniach, hodowli drobiu). Wskazania działów specjalnych produkcji rolnej oraz określenia rocznych norm przeciętnej dochodowości z poszczególnych działów dokonuje minister finansów w drodze rozporządzenia¹¹.

P o d s t a w ę opodatkowania stanowi łączna kwota dochodów uzyskanych w ciągu roku przez podatnika z różnych źródeł, przy czym małżonkowie – jak była już o tym mowa – na swój wniosek mogą być opodatkowani łącznie.

Niektóre – ściśle wskazane dochody – nie podlegają łącznemu opodatkowaniu z pozostałymi dochodami. Należą do nich:

1. dochody ze sprzedaży nieruchomości i praw majątkowych;
2. dochody z odsetek od pożyczek, dywidend i innych przychodów z tytułu udziału w zyskach osób prawnych;
3. dochody z wynagrodzeń uzyskanych za udzielanie pomocy policji, organom kontroli skarbowej i Urzędowi Ochrony Państwa;
4. dochody z nie ujawnionych źródeł przychodów;
5. dochody osób zagranicznych uzyskiwane w Polsce z tytułu praw autorskich, wynalazczych, licencji, udostępniania wyników badań itp., jeżeli umowa zapobiegająca podwójnemu opodatkowaniu nie przewiduje innych zasad opodatkowania.

Warto też dodać, iż w przypadku uzyskiwania przez podatnika dochodów z działów specjalnych produkcji rolnej i innych dochodów, z których podatnik opłaca zaliczki, nie łączy się tych innych dochodów z dochodami z działów specjalnych.

Dochody z pozostałych źródeł ulegają zsumowaniu i są opodatkowane łącznie. Od podstawy opodatkowania odlicza się jednak kwoty wpłacane przez podatnika:

1. jako darowizna na ściśle wskazane w ustawie cele naukowe, oświatowe, charytatywne, rehabilitacji inwalidów, kultu religijnego itp. – do wysokości 10% dochodu albo nawet bez ograniczenia, jeżeli wynika to z odrębnych ustaw;
2. jako składki na ubezpieczenie społeczne podatnika i osób współpracujących, inne składki, gdy wynika to z odrębnych ustaw, a także składki na rzecz organizacji, do których przynależność podatnika jest obowiązkowa. Może to dotyczyć składek z tytułu obowiązkowej przynależności do stowarzyszeń, związków czy zrzeszeń np. zawodowych;

---

¹¹ Normy te stanowią załącznik do rozporządzenia wykonawczego, które w §§ 1-4 określa szczegółowo zasady opodatkowania dochodów z działów specjalnych.

3. tytułem rent i innych trwałych ciężarów, a także alimentów – z wyjątkiem alimentów na rzecz dzieci;

4. jako wydatki na cele mieszkaniowe;

5. na odpłatne kształcenie i doskonalenie zawodowe;

6. na rehabilitację podatnika, który jest osobą niepełnosprawną, lub niepełnosprawnych członków rodziny, pozostających na utrzymaniu podatnika.

Szczegółowe kwestie związane ze zmniejszeniem podstawy opodatkowania z wyżej wymienionych tytułów zostały określone w rozporządzeniu wykonawczym¹².

Na szczególną uwagę zasługują pomniejszenia (ulgi) podstawy opodatkowania z tytułu wydatków mieszkaniowych. Koncepcja ulg mieszkaniowych została przejęta z obowiązującego do końca 1991 r. podatku wyrównawczego. Obecnie w znacznie rozszerzonej i zmienionej wersji dotyczy wszystkich podatników podatku dochodowego. Z podstawy opodatkowania odlicza się wydatki poniesione przez podatnika w okresie obowiązywania ustawy na:

- zakup gruntu lub prawa wieczystego użytkowania gruntu pod budowę budynku mieszkalnego
- budowę takiego budynku
- wkład budowlany lub mieszkaniowy do spółdzielni mieszkaniowej¹³
- zakup budynku lub lokalu mieszkalnego od osób, które wybudowały budynek w ramach prowadzonej działalności gospodarczej
- nadbudowę, rozbudowę, przebudowę budynku na cele mieszkalne, a także na remont i modernizację budynku lub lokalu mieszkalnego.

Kwota odliczeń wymaga, oczywiście, udokumentowania rachunkami dotyczącymi poniesionych wydatków, ale nie może być wyższa niż maksimum określone w ustawie. Celem takiego rozwiązania jest preferowanie podatników ponoszących wydatki mieszkaniowe o średnim standardowym poziomie, a nie tych, którzy w celu uniknięcia lub zmniejszenia podatku dokonują nakładów o charakterze luksusowym.

Górna granica wydatków na zakup działki budowlanej podlegająca odliczeniu jest skalkulowana na poziomie kwoty stanowiącej cenę 350 m² takiej działki; w przypadku wydatków na budowę lub zakup domu czy mieszkania – na poziomie premii gwarancyjnej dla wkładów na książeczkach mieszkaniowych dla powierzchni 70 m². Podobnie ustala się wysokość ulg przy budowie domu wielorodzinnego z uwzględnieniem ilości mieszkań. Ulgi z tytułu remontu nie mogą przekroczyć 1/5 kwoty ulg z tytułu budowy domu czy zakupu mieszkania. Przy doko-

¹² §§ 9-11 rozporządzenia wykonawczego.

¹³ Nie uwzględnia się jednak wydatków poniesionych na przekształcenie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu na spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu.

nywaniu remontów przewidziany jest zresztą i minimalny poziom wydatków podlegających odliczeniu. Ustalony on jest podobnie na poziomie 2% wydatków na zakup lub budowę domu czy mieszkania.

Wydatki na cele mieszkaniowe ponoszone w kwotach przekraczających roczny dochód podatnika mogą być potrącane w latach następnych, aż do całkowitego ich uwzględnienia.

Nowością w podatku dochodowym są ulgi związane z odpłatnym d o - k s z t a ł c a n i e m i doskonaleniem zawodowym. Koszt takiego kształcenia może być odliczony od podstawy opodatkowania w wysokości faktycznie poniesionych wydatków, ale nie więcej niż w kwocie równej połowie jednomiesięcznego przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Ograniczenie to powoduje, iż ulgi z tytułu odpłatnego doskonalenia zawodowego i doksztalcenia będą miały minimalne znaczenie. Szczegółowe kwestie związane z tymi ulgami zostały określone w rozporządzeniu wykonawczym¹⁴.

Ulgi dotyczące wydatków na cele r e h a b i l i t a c y j n e stanowią także nową instytucję w podatku dochodowym. Szczegółowe kwestie związane z tym typem ulg są także określone w rozporządzeniu wykonawczym¹⁵.

S k a l a podatku ma w zasadzie charakter progresywny szczeblowany. Taka skala jest stosowana dla większości dochodów. Jednakże w stosunku do dochodów, które nie podlegają łącznemu opodatkowaniu, stosuje się opodatkowanie przy zastosowaniu skali proporcjonalnej.

S t a w k i mają charakter procentowy. Dla dochodów opodatkowanych progresywnie wahają się one od 20% do 40%. Natomiast dochody traktowane odrębnie są opodatkowane przy zastosowaniu skali proporcjonalnej i stawek procentowych zróżnicowanych dla poszczególnych źródeł przychodu:

- dochody ze sprzedaży nieruchomości i praw majątkowych opodatkowane są w wysokości 10% przychodu
- dla dochodów uzyskiwanych z odsetek od pożyczek, dywidend i innych przychodów pochodzących z tytułu udziału w zyskach osób prawnych, stosuje się stawkę 20%
- analogicznie są opodatkowane wynagrodzenia uzyskiwane przez podatnika za udzielanie pomocy policji, organom kontroli skarbowej i Urzędowi Ochrony Państwa – stawka także 20%
- także 20% stawką są obciążone dochody osób zagranicznych z tytułu praw autorskich, wynalazczych, udostępniania receptury itp. uzyskiwane na terenie Rzeczypospolitej Polskiej

¹⁴ ¶ 10 rozporządzenia wykonawczego.

¹⁵ ¶ 11 rozporządzenia wykonawczego.

- wreszcie dochody z nie ujawnionych źródeł przychodu, które są traktowane w sposób restrykcyjny, są opodatkowane według stawki rocznej aż 75% uzyskanego w ten sposób przychodu.

Przy poborze podatku dochodowego od osób fizycznych stosuje się pewne minimum wolne od opodatkowania. Minimum to wynika pośrednio z faktu, iż wymierzony według skali progresywnej podatek obniża się od pierwszego szczebla progresji o 864 000 zł w skali roku, co przy stosowaniu zaliczek miesięcznych powoduje zmniejszenie o 72 000 zł. Kwoty te pochodzą właśnie ze zwolnienia od podatku pewnego minimum dochodów. W 1992 r. jest to suma 4 320 000 zł rocznie. Wysokość tego minimum nie jest jednak podana wprost, ale wynika pośrednio z przeprowadzenia następującego obliczenia: kwota 864 000 zł rocznego pomniejszenia podatku stanowi 20-procentowe opodatkowanie minimum wolnego od podatku; właśnie dlatego kwota ta podlega odliczeniu; minimalną kwotę dochodu od podatku można więc obliczyć w następujący sposób – skoro 20% kwoty odpowiadającej minimum stanowi 864 000 zł to kwota minimum wynosi właśnie 4 320 000 zł.

Wprowadzenie minimum wolnego od podatku tak okreśną drogą nie sprzyja przejrzystości ustawy i jeszcze bardziej komplikuje jej treść. Niewątpliwie znacznie bardziej racjonalnym rozwiązaniem byłoby coroczne ustalanie kwoty wolnej od podatku albo określanie jej np. procentowo w stosunku do minimalnego lub średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej za rok poprzedzający wymiar podatku ewentualnie nawet za rok podatkowy.

Wprowadzenie powszechnego podatku dochodowego jest związane z pewnymi nowymi obowiązkami, które obciążają płatników i podatników tego podatku. Wszystkie podmioty wypłacające osobom fizycznym wynagrodzenia, honoraria, renty, emerytury, zasiłki, stypendia itp. występują w roli płatników podatku i mają obowiązek obliczać i potrącać od wypłacanych kwot zaliczki na ten podatek. W przypadku dochodów opodatkowanych odrębnie jest to ostateczne ustalenie jego wysokości.

Natomiast osoby fizyczne otrzymujące jakiegokolwiek dochody (czyli podatnicy) są zobowiązane do składania w urzędach skarbowych zeznań podatkowych o wysokości swoich dochodów uzyskanych w ciągu roku podatkowego. Od takiego obowiązku zwolnione są jedynie takie osoby, które uzyskują dochody tylko z jednego źródła, jakim jest wynagrodzenie, renta, emerytura lub stypendium. W sytuacji, gdy podatnik otrzymuje dochody z jednorodnego źródła przychodu – np. tylko wynagrodzenia – ale od kilku pracodawców, ciąży na nim także obowiązek złożenia zeznania podatkowego. W takim też przypadku podatnik wskazuje również jednego pracodawcę (czyli płatnika) jako uprawnionego, a zarazem zobowiązanego do odliczenia kosztów uzyskania wynagrodzenia i stosowania

poniejszeń podatku wynikającego z istnienia minimum wolnego od opodatkowania.

Wprowadzenie podatku od 1 I 1992 r. związane było z tzw. u b r u t t o - w i e n i e m wynagrodzeń, rent, emerytur, itp., przewidzianym w samej ustawie, a szczegółowo określonym w przepisach wykonawczych¹⁶.

Operacja ubruttowienia polegała na jednorazowym podwyższeniu wynagrodzeń przez pracodawcę (a także odpowiednio rent, emerytur, zasiłków itp. przez właściwe organy rentowe) o taką kwotę, aby po zapłaceniu podatku pozostała kwota nie mniejsza niż dotychczas otrzymywana. Podwyżkę jednak ograniczono maksymalnie do 125% dotychczasowego wynagrodzenia (odpowiednio renty, emerytury, zasiłki).

Obowiązek ubruttowienia nie dotyczy jednak kwot honorariów, a także wynagrodzeń z umowy o dzieło, zlecenia i innych uzyskiwanych przychodów.

Wprowadzenie powszechnego podatku dochodowego od osób fizycznych nie zmieniło zasad dotychczasowego opodatkowania osób duchownych oraz tych osób fizycznych, które opłacają podatek w formie karty podatkowej. W obu przypadkach stosowane jest ryczałtowe opodatkowanie dochodów podatnika.

Zastosowanie ryczału jest także przewidziane przy świadczeniu niektórych dorywczo wykonywanych usług przez rolników, usług hotelarskich w niewielkim zakresie, a także twórczości ludowej i artystycznej wykonywanej w ograniczonym zakresie¹⁷.

Dochody o s ó b d u c h o w n y c h podlegają powszechnemu podatkowi dochodowemu, ale obliczanemu według odmiennych, ryczałtowych zasad. Osoby te mogą jednak zrzec się odrębnego opodatkowania i płacić podatek dochodowy na zasadach ogólnych. Są wówczas obowiązane prowadzić podatkowe księgi przychodów i rozchodów, podobnie jak inni podatnicy zobowiązani do prowadzenia rachunkowości podatkowej.

Podatek dochodowy pobierany od osób duchownych na zasadach ryczału jest płatny kwartalnie, a zależy od funkcji duszpasterskich duchownego, ilości mieszkańców w danej parafii oraz wielkości miasta lub gminy, w której jest zlokalizowana parafia. Przy stosowaniu takiego ryczału rezygnuje się z ustalenia rzeczywistych – a nawet i szacunkowych – dochodów osób duchownych i poprzestaje się na ryczałtowym określeniu samego podatku. Oczywiście, zarówno rodzaj pełnionych obowiązków i funkcji duszpasterskich, jak i wielkość parafii

---

¹⁶ W powołanych już zarządzeniach ministra pracy i polityki socjalnej opublikowanych w Monitorze Polskim z 1991 r. nr 45 poz. 320 i nr 46 poz. 326.

¹⁷ Szczegółowe kwestie reguluje Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 sierpnia 1992 r. W sprawie ryczałtowania podatku dochodowego od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. Dz. U. nr 63 poz. 318.

i miejscowości, w której jest ona położona, mają pośredni wpływ na uzyskiwane dochody przez osobę duchowną.

Warto podkreślić, iż wysokość ryczałtu nie jest zależna od ilości wiernych w danej parafii czy miejscowości, a jedynie od ogólnej ilości mieszkańców, bez względu na ich wyznanie.

Szczegółowe kwestie dotyczące opodatkowania duchownych zostały uregulowane w rozporządzeniu ministra finansów¹⁸ i odnoszą się do duchownych wszystkich wyznań.

Wprowadzenie powszechnego podatku dochodowego od osób fizycznych nie zmieniło zasad stosowania ryczałtu podatkowego w formie karty podatkowej. Od 1 I 1992 r. zmieniła się jedynie wysokość podatku w postaci karty w poszczególnych sytuacjach. Zmiana wynika przede wszystkim z postępującej inflacji, a także – w pewnym zakresie – z nowych, odmiennych zasad opodatkowania podatkiem dochodowym.

K a r t a p o d a t k o w a jest ryczałtową formą opodatkowania podatkiem dochodowym lub łącznie podatkiem obrotowym i dochodowym. Wpływy z tak pobieranego podatku zasilają budżet gmin. Zasady stosowania karty podatkowej są określone w rozporządzeniu ministra finansów¹⁹. Opodatkowanie w formie karty dotyczy ściśle wskazanych w rozporządzeniu rodzajów działalności – a tym samym i dochodów uzyskiwanych z takiej działalności – w zakresie: 1. wytwórczości i usług, 2. handlu spożywczego, 3. obwoźnego i obnośnego handlu artykułami przemysłowymi, 4. gastronomii i sprzedaży posiłków domowych, 5. usług transportowych, 6. usług rozrywkowych, 7. wolnych zawodów służby zdrowia.

Z takiej uproszczonej formy opodatkowania korzystać mogą ci podatnicy, którzy prowadzą swoją działalność w stosunkowo niewielkim rozmiarze, co z reguły jest związane z ilością zatrudnionych pracowników. Maksymalna ilość zatrudnionych pracowników upoważniająca do opodatkowania w postaci karty podatkowej zależy od rodzaju prowadzonej działalności, ale nie może w zasadzie przekraczać 5 osób²⁰.

Przy stosowaniu karty podatkowej rezygnuje się z ustalania podstawy opodatkowania nawet w sposób szacunkowy, a podatek jest uzależniony od trzech czynników: 1. rodzaju prowadzonej działalności, 2. rozmiaru tej działalności, na

---

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 grudnia 1991 r. w sprawie opodatkowania przychodów osób duchownych. Dz. U. nr 124 poz. 552.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 grudnia 1991 r. w sprawie karty podatkowej. Dz. U. nr 124 poz. 551.

²⁰ Chyba, że działalność jest prowadzona w rejonach zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem. Wówczas kartę podatkową można przyznać podatnikowi nawet przy zatrudnieniu ośmiu osób, przy odpowiednim, procentowym podwyższeniu wysokości karty.

który wpływa m. in. ilość zatrudnionych pracowników, 3. liczby mieszkańców miejscowości, w której wykonywana jest działalność. Wszystkie trzy czynniki niewątpliwie wpływają na wielkość uzyskiwanego przychodu i dochodu przez podatnika, ale przy zastosowaniu karty podatkowej rezygnuje się z ich ustalenia.

Opodatkowanie w postaci karty podatkowej przyznawane jest na wniosek podatnika, który także może zrzec się takiej formy opodatkowania. Poza zasięgiem powszechnego podatku dochodowego od osób fizycznych pozostają dochody uzyskiwane przez te osoby z prowadzenia gospodarstwa rolnego lub z gospodarki leśnej. Podlegają one odpowiednio podatkowi rolnemu i leśnemu²¹, a omówienie kwestii związanych z funkcjonowaniem tych podatków wykracza poza tematykę niniejszego opracowania²².

*

Oceniając zasady i konstrukcję nowego podatku dochodowego od osób fizycznych, należy podkreślić zalety tego podatku, sprowadzające się do jego powszechności i równego traktowania wszystkich podatników bez względu na rodzaj uzyskiwanych dochodów oraz fakt, iż podatek ten zastąpił pięć innych podatków pobieranych do końca 1991 r.

Podatek dochodowy nie jest jednak wolny od wielu wad. Na szczególne podkreślenie zasługuje jego skomplikowana, trudna i mało przejrzysta konstrukcja, co niewątpliwie spowoduje wiele problemów w obliczaniu podatku, zwłaszcza że urzędy skarbowe, płatnicy, a tym bardziej podatnicy nie są odpowiednio przygotowani do jego stosowania.

Należy także spodziewać się – przynajmniej w początkowym okresie stosowania podatku – częstych jego zmian, co wydaje się nieuniknione, gdy konstrukcja podatku jest tak niedoskonała.

---

²¹ Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym. Dz. U. nr 52 poz. 268; zm. Dz. U. nr 46 (1986) poz. 255; nr 1 (1988) poz. 1; nr 7 (1989) poz. 45; nr 10 (1989) poz. 53; nr 35 (1989) poz. 192; nr 74 (1989) poz. 443; nr 34 (1990) poz. 198; nr 7 (1991) poz. 24; nr 80 (1991) poz. 350; nr 114 (1991) poz. 494; nr 21 (1992) poz. 86; Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach Dz. U. nr 101 poz. 444 (która w art. 60-66 dotyczy kwestii związanych z podatkiem leśnym).

²² Poza tematyką niniejszego opracowania znajdują się także dochody podlegające podatkowi od spadków i darowizn (np. dochody z dziedziczonych praw autorskich), uregulowanemu Ustawą z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn. Dz. U. nr 45 poz. 207; zm. Dz. U. nr 74 (1989) poz. 443.

THE BASIC PRINCIPLES OF THE NEW INCOME TAX
FROM INDIVIDUALS

S u m m a r y

The subject-matter of the present paper is the basic foundations of the general income tax from individuals, which has been in law since 1st January 1992.

In the introductory part of the paper the new tax has generally been characterized, showing its role in reforming the Polish tax system.

Further parts contain the range of tax, the principles on how to arrive at the rate of taxation, which is directly related to the way of calculating the amount of income and taking into account the costs of gaining from other sources. It has been depicted in a synthetic, subjective and objective manner. It has been shown how we calculate the income tax on the income from other sources. Exemptions and reductions concerning income tax have also been discussed, with particular regard for flat payment reductions. The text contains also the duties of tax-payers and payers of income tax. They result from the general character of income tax and from some new and different legal regulations.

The present regulations about income tax treat the clergy's income in a different manner. They are taxed globally. It has been reviewed in the paper. The paper takes into consideration separate, global taxation of some incomes in the form of tax character.

The paper contains also the evaluation of some new legal regulations concerning income tax, and point at the drawbacks in its structure.

Translated by Jan Kłós